

Resp. Dist. antec.: Actus exterior est formaliter, i. e. *intrinsece*, artificiosus, quasi $\tau\delta$ esse artificiosum dicat aliquid physicum in ipso actu exteriori, *nego*, est formaliter, i. e. vere, artificiosus, sed mere *extrinsece* seu per denominationem extrinsecam ab arte dirigente, *conc. et dist. pariter cons.* Non negamus actum exteriorem vere esse moraliter bonum vel malum, sed negamus hanc bonitatem vel malitiam esse quid physicum et intrinsecum in ipso. Unde, ut dictum est, idem actus exterior sine mutatione sui successive bonus vel malus fieri potest. Et sub hoc respectu est perfecta paritas inter $\tau\delta$ esse artificiosum et $\tau\delta$ esse moraliter bonum. Nam «si quis voluntarie et ex directione artis fingat monstrum, actio est artificiosa; si vero volens depingere hominem casu pingat monstrum, actio non est artificiosa, sed deficiens ab arte, et tamen, si consideretur physice actio ipsa, eodem prorsus motu physico perficitur» (*Suarez*, De bonit. et malit. act. hum. disp. 1, sect. 2, n. 17).

Inst. Actus exterior etiam independenter ab arte dirigente potest esse artificiosus; sic v. g. si quis casu pingeret pulchram imaginem, actio pingendi et ipsa imago esset artificiosa. Ergo a pari independenter a voluntate potest esse bonus vel malus.

Resp. Dist. antec.: Actus exterior independenter ab arte dirigente potest esse artificiosus mere materialiter, *conc.*, formaliter, *nego*. *Dist. cons.:* Independenter a voluntate potest esse bonus vel malus mere materialiter et obiective, *conc.*, formaliter, *nego*. In exemplo allato actio pingendi et ipsa imago non esset formaliter, sed mere materialiter artificiosa.

CAPUT IV.

DE VIRTUTIBUS ET VITIIS.

Principia actus moralis in ordine naturali sunt vel intrinseca vel extrinseca. Principium extrinsecum est lex, principia intrinseca sunt conscientia, virtus (vitium), potentia. Quoniam de potentia in metaphysica agitur, hic de tribus aliis disserendum est. Agemus in hoc capite de virtutibus et vitiis, in sequentibus de lege et de conscientia.

ARTICULUS I.

DE HABITIBUS.

(*S. Thom.* 1, 2, q. 49 sqq. *Suarez*, Disp. metaph. 44.)

121. Quoniam virtus et vitium ad genus habituum pertinent, antequam de virtute agamus, quaedam de habitibus generatim praemittenda sunt.

I. *Definitio.* Habitus in genere definitur ab *Aristotele* (*Metaph.* 1, 4, c. 20): dispositio, secundum quam bene vel male disponitur dispositum (subiectum), aut secundum se aut ad aliud (*S. Thom.* 1, c. a. 1). Duplex habetur genus habituum: alii immediate insunt substantiae animae (gratia sanctificans); alii insunt facultatibus, et hi vocantur habitus *operativi*. Habitus hic stricte sumptus *definitur: qualitas difficile mobilis, potentiae superaddita et ad eandem adiuvandam per se primo ordinata* (*Suarez* 1, c. sect. 1). Dicitur:

1. *qualitas potentiae superaddita.* Per hoc a) excluduntur habitus, qui inesse possunt substantiae animae, b) distinguitur habitus a potentia. Id potentia et habitus commune habent, quod sunt proxima actionis principia, sed potentia est eiusmodi principium *a natura insitum*, habitus vero non est prima facultas data a natura, sed hanc facultatem supponit eique adiungitur tamquam comprincipium actionis;

2. *qualitas difficile mobilis seu ex se stabilis*, unde habitus tum a dispositione pertranseunte, tum ab actibus potentiae distinguitur, qui, cum ab actuali influxu potentiae pendeant, sunt quasi in continuo fieri; habitus vero hanc dependentiam non habet, sed cessante influxu potentiae manet, non ut actus secundus, sed ut actus primus ad hoc ordinatus, ut potentiam ad actum secundum eliciendum adiuvet;

3. *ad eiusdem potentiae operationem per se primo ordinata*, quibus verbis declaratur finis et efficacia habitus. Ut propria ratio potentiae in habitudine ad certam operationem consistit, ita habitus quoque ut potentiae qualitas natura sua ad operationem referatur necesse est.

122. II. *Subiectum* habituum sensu proprio sunt solae potentiae immanenter operantes et aliquo modo rationales. Etenim habitus iuvat potentiam in eliciendo actu; ergo debet esse in potentia elicitiva actus. Talis autem potentia est sola potentia vitalis et immanenter agens. Praeterea habitus aliquo modo tollunt vel coarctant indeterminationem potentiae ad multa. Sed facultates, quae nullo modo sunt rationales, per se ad unum sunt determinatae.

123. III. *Dividuntur* habitus: 1. *ratione causae efficientis in acquisitos seu naturales et infusos seu supernaturales*. Habitus supernaturales a Deo infunduntur potentiae, cui in ordine ad operationem supernaturalem non $\tau\delta$ posse facilius, sed $\tau\delta$ posse simpliciter tribuunt. Habitus vero naturales, de quibus solis hic agimus, producuntur per iterationem actuum similium incipiendo ab actu primo, qui iam incoactive, tametsi non sensibiliter, habitum gignit et quodammodo vestigium sui relinquit. Hi habitus potentiam inclinant in suum actum eique facilitatem et promptitudinem conferunt ad actus similes reproducendos. Propter habitum, quem producit, consuetudo altera natura vocatur;

2. *ratione subiecti* a) in *cognoscitivos* et *appetitivos*; b) in *intellectuales* et *morales* (voluntatis). Haec posterior divisio non coincidit cum priore, quia non comprehendit habitus, qui sunt in parte sensitiva, saltem cognoscitiva;

3. *ratione effectus* a) in *virtutes* et *non virtutes*. Habitus, qui non sunt virtutes, dividuntur in habitus *indifferentes* quoad bonum potentiae, v. g. habitus opinionis in intellectu et habitus moraliter indifferens in voluntate (ut habitus studendi), et habitus *malos* (vitia). De virtutibus et vitiis in articulo sequenti agemus; b) in habitus *physicos* et *morales*. Habitus physicus est quilibet habitus moraliter indifferens. Habitus moralis dividitur in virtutem et vitium. Nomen virtutis hic sensu stricto sumitur;

4. *ratione finis* in habitus *speculativos* et *practicos*, prout habitus pro fine intrinseco habet directionem operationis humanae vel non. Haec divisio pertinet ad solos habitus intellectus.

ARTICULUS II.

DE NOTIONE ET SUBIECTO VIRTUTIS.

(*Aristot.*, Eth. I. 2, c. 6. *S. Thom.* I, 2, q. 53 sqq.)

124. I. *Virtus* generatim est *habitus indefectibiliter attingens bonum potentiae rationalis* seu *habitus perficiens rationalem potentiam eamque inclinans ad bonum*. Nomine boni hic non intellegitur bonum honestum, sed bonum ipsius potentiae rationalis.

125. II. *Dividitur* virtus: 1. in *naturalem* et *supernaturalem* seu *acquisitam* et *infusam* (cf. n. 123);

2. in *virtutem simpliciter* et *virtutem secundum quid*. Virtus simpliciter est illa, quae potentiam rationalem inclinat ad operationem honestam et ex se hominem simpliciter seu in ordine morali bonum facit; virtus vero secundum quid est virtus potentiam inclinans ad bonum suum, cuius tamen actus non necessario est formaliter honestus, v. g. scientia.

Virtus simpliciter et virtus secundum quid *conveniunt* in eo, quod utraque essentialiter versatur circa bonum ipsius potentiae; *differunt* vero eo, quod virtus simpliciter a) hominem perficit in ordine ad operationem moralem et honestam, quae hominem simpliciter bonum reddit; b) non solum dat facultatem bene operandi, sed etiam *usum*. Scilicet, ut homo simpliciter bonus sit, non sufficit, ut bene agere possit, sed ut actu bene agat. Similiter ut virtus aliqua sit virtus simpliciter, non sufficit, ut solum det facultatem bene agendi, sed requiritur, ut etiam det usum;

3. in *virtutem intellectualem* et *moralem*. Haec divisio a priore differt, si solum ratio habetur *subiecti* virtutis. Nam hoc sensu quaelibet virtus, quae est in intellectu, est intellectualis; moralis vero, quae est in appetitu; igitur hoc sensu prudentia non est virtus moralis.

Saepe autem haec divisio aliter intellegitur, ita ut ratio divisionis non sumatur ex subiecto, sed ex *obiecto* virtutis et ex modo, quo in suum obiectum tendit. Hoc sensu quilibet habitus infallibiliter tendens in *verum* vocatur virtus *intellectualis*; quilibet vero habitus infallibiliter tendens in

bonum *honestum* — sive directive sive executive —, vocatur *virtus moralis*. Quoad rem haec divisio coincidit cum divisione virtutis in virtutem secundum quid et virtutem simpliciter.

Virtutes intellectuales aliae sunt speculativae: sapientia, scientia, intellectus; aliae practicae: ars et prudentia (*S. Thom.* 1, 2, q. 57, a. 2). Prudentia in eo convenit cum reliquis virtutibus intellectualibus, quod infallibiliter tendit in verum respectu agibilium; simul tamen connumeratur virtutibus moralibus seu simpliciter, quia cum iisdem convenit in materia et sine iis perfecta esse non potest. Unde etiam hominem simpliciter, i. e. in ordine morali, bonum reddit.

126. III. *Virtus simpliciter* (moralis), de qua sola in sequentibus agemus, definitur:

1. *habitus operativus bonus*. Nomine boni hic intellegendum est bonum honestum. Quodsi nomen boni non restringitur ad bonum morale, sed extenditur ad bonum ipsius potentiae rationalis, haec definitio etiam applicari potest virtutibus secundum quid.

2. Potest etiam definiri cum *Aristotele* (*Eth.* 1, 2, c. 6): *habitus, qui bonum facit habentem et opus eius bonum reddit*. Dicitur: «qui bonum facit habentem», i. e. qui habentem simpliciter seu in ordine morali bonum facit. Non enim dicitur homo simpliciter bonus propterea, quia est sciens vel artifex, sed propterea, quia est iustus vel temperans. Additur: «et opus eius bonum reddit», quia virtus simpliciter non solum dat potestatem bene operandi, sed etiam usum. Ex hac definitione patet virtutem moralem a Socrate perperam confundi cum scientia, quae non dicit ordinem ad rectitudinem voluntatis.

3. Idem *Aristoteles* (l. c.) sic definit alio modo virtutem: «*Est habitus electivus in mediocritate quoad nos exsistens, quae quidem mediocritas ratione sit definita, atque ita, ut prudens determinaret*». Haec definitio solum valet de virtute morali sensu strictiore seu de virtute, quae est in appetitu.

Dicitur: a) *habitus* ad indicandum genus virtutis; reliqua, quae sequuntur, differentiam specificam continent; b) *electivus*,

i. e. inclinans ad actum liberum, qui electioni subest; c) in *mediocritate* seu medio *consistens*, quo significatur obiectum actus liberi, quod est medium servandum inter excessum et defectum; d) *quoad nos*, quo indicatur *norma obiectiva* medii, scilicet ex nobis ipsis debemus diiudicare, num obiectum sit nobis proportionatum et conveniens, v. g. quoad temperantiam; e) *quae quidem mediocritas sit ratione definita*, quibus verbis indicatur regula subiectiva proponens medium praedictum; denique additur: f) *atque ita, ut prudens determinaret*, ad excludendum iudicium erroneum rationis, quale habetur in homine imprudente.

Ex hac definitione intellegitur, cur virtus *in medio consistere* dicatur (*S. Thom.* 1, 2, q. 64, a. 1). Virtutis enim est, inclinare voluntatem ad hoc, ut in suis actionibus regulae rationis se conformet seu eidem tamquam mensurae se adaequet. Haec regula autem constituit quasi medium, a quo tum per excessum, tum per defectum devitari potest.

4. Potest virtus etiam definiri cum *S. Augustino*: «*Bona qualitas mentis, qua recte vivitur, qua nullus male utitur, quam Deus in nobis sine nobis operatur*». Est 1) *bona qualitas*, i. e. habitus; 2) *mentis*, i. e. quae in potentia rationali tamquam subiecto inest; additur 3) *qua recte vivitur*, ut excludantur habitus, qui semper sunt ad malum (vicia); 4) *qua nemo male utitur*, ut excludantur habitus indifferentes ad bonum et malum, v. g. habitus opinionis (*S. Thom.* 1, 2, q. 55, a. 4). Quod additur: *quam Deus operatur in nobis sine nobis*, valet solum de virtutibus infusis.

127. IV. *Subiectum* virtutis simpliciter non potest esse nisi *voluntas vel aliqua potentia, secundum quod est mota a voluntate* (*S. Thom.* 1, 2, q. 56, a. 3). Ratio est, quia virtus simpliciter non solum dat facultatem bene agendi, sed facit, ut actu bene agamus. Atqui solae virtutes, quae sunt in voluntate vel in aliqua potentia, secundum quod est mota a voluntate, faciunt, ut actu bene agamus. Nam voluntas applicat omnes potentias, quae sunt aequaliter rationales, ad actum. Ut ergo virtus faciat actu bene agere, debet ipsam voluntatem in bonum honestum inclinare. Ad hoc autem

requiritur, ut vel sit in ipsa voluntate vel in alia potentia, secundum quod est mota a voluntate. Praeterea habitus morales generantur per actus morales. *Atqui* actus moralis et honestus non potest procedere nisi a voluntate vel aliqua potentia, secundum quod movetur a voluntate. *Ergo* etiam habitus, qui sit simpliciter virtus, non potest esse nisi in voluntate vel in aliqua potentia, secundum quod est mota a voluntate.

128. V. *Necessitas virtutis*. Homo non fit simpliciter bonus per unam alteramve bonam operationem, sed per hoc, quod constanter et perfecte secundum ordinem agit, ad quod necesse est, ut eius operationes *prompte, uniformiter, delectabiliter* fiant. Ad haec autem tria requiritur virtus (*S. Thom.*, De virtut. in comm. a. 1). Haec enim hominem inclinatur ad bonum ita, ut operatio honesta in promptu habeatur; praeterea inclinatur habitualiter ad similes operationes honestas iterandas; denique inclinatur *per modum cuiusdam* (secundae) naturae ita, ut operationem naturalem et idcirco iucundam reddat.

ARTICULUS III.

DE VIRTUTUM DIVERSITATE ET CONEXIONE.

§ 1. DIVISIO VIRTUTUM.

(*S. Thom.* 1, 2, q. 61, a. 2; De virtutibus cardinal. a. 1. *Suarez*, De virtutibus in genere sect. 4.)

129. Usu recepta est divisio virtutum naturalium in quattuor *cardinales*: prudentiam, iustitiam, fortitudinem, temperantiam.

Rationem huius divisionis duplicem *S. Thomas* (1, 2, q. 61, a. 2) assignat: 1. Ex parte *obiecti* virtutis, quod est bonum rationi conveniens, requiritur a) *ut ratio id recte consideret* et voluntati tamquam normam agendi proponat, — quod efficit *prudentia*; b) *ut voluntas hunc ordinem recte exsequatur*, idque tum *in suis operationibus*, quae externas hominum relationes respiciunt, — quod efficit *iustitia*, tum in suis *passionibus*, quatenus vel passiones ad bonum rationi contrarium impellentes reprimit, — ad quod indiget *temperantia*, vel se ipsam contra motus passionum a bono rationis arduo retrahentes firmat, — ad quod indiget *fortitudine*.

2. Ex parte *subiecti* quattuor facultates ad hoc concurrunt, ut homo rectum ordinem in actibus moralibus observet: *ratio, voluntas, sensibilitas* iuxta partem tum *concupiscibilem* tum *irascibilem*. Quattuor igitur virtutes ad recte agendum requiruntur: *prudentia* ex parte *intellectus*; *iustitia* ex parte *voluntatis*; *temperantia* ex parte *sensibilitatis concupiscibilis*; *fortitudo* ex parte *irascibilis*.

130. Nomen virtutis *cardinalis* duplici sensu usurpari potest: 1° pro generali condicione, quae ad omnem virtutem requiritur, ita ut omnis virtus, quae facit, ut ratio bonum honestum recte diiudicet, vocetur *prudentia*; omnis, quae inclinatur ad debitum aliis reddendum, *iustitia*; omnis quae cohibet passiones concupiscibiles, *temperantia*; denique omnis, quae firmat voluntatem contra passiones a bono retrahentes, *fortitudo*; 2° et quidem melius (*S. Thom.* 1, 2, q. 61, a. 4) pro quattuor particularibus virtutibus, quae ex parte materiae habent quandam excellentiam et maiorem necessitatem, et in quibus reliquae virtutes quodammodo sicut ostium in cardine firmantur. Hoc sensu virtus, quae praecipit actum honestum, vocatur *prudentia*; virtus, quae est circa actiones debitas inter aequales, *iustitia*; virtus, quae reprimit concupiscentiam delectationum tactus, *temperantia*; virtus denique, quae firmat contra pericula mortis, *fortitudo* (*S. Thom.* 1. c. a. 3). Circum has virtutes deinde reliquae ut partes ordinantur, ita ut omnes virtutes in ratione, quae iuvant rectam considerationem boni honesti, dicantur partes prudentiae; omnes, quae inclinatur ad debitum aliis reddendum, partes iustitiae, etc.

Quod autem merito illae quattuor virtutes prae ceteris dicantur principales vel cardinales, sic probari potest:

Inter quattuor genera virtutum supra (n. 130, 1°) enumerata illae prae ceteris dicendae sunt principales, quae principalem habent materiam, i. e. materiam maxime necessariam et difficilem. Atqui principalem materiam habent prudentia, iustitia, fortitudo, temperantia. Nam «bonum consistens in consideratione rationis, principaliter invenitur in ipso rationis imperio, non autem in consilio neque in iudicio...;

similiter autem bonum rationis, prout ponitur in operationibus secundum rationem recti et debiti, principaliter invenitur in commutationibus vel distributionibus, quae sunt ad alterum cum aequalitate. Bonum autem refrenandi passiones principaliter invenitur in passionibus, quas maxime difficile est reprimere, scilicet in delectationibus tactus. Bonum autem firmitatis ad standum in bono rationis contra impetum passionum praecipue invenitur in periculis mortis, contra quae difficillimum est stare» (*S. Thom.* 1. c. a. 3).

131. Reliquas virtutes ut partes ad quattuor cardinales revocari modo diximus. Distingui solent eiusmodi partes *subiectivae*, *integrales*, *potentiales*. Virtus enim cardinalis alias virtutes sub se continere potest triplici modo: a) ut species, eo modo, quo genus bruti sub se continet leonem et equum, et hae virtutes vocantur *partes subiectivae* virtutis cardinalis; b) ut speciales functiones, sine quibus perfectus virtutis cardinalis actus non habetur, ut v. g. iudex ad bene ferendam sententiam debet habere accusatores, testes, executores etc., et hae virtutes vocantur *partes integrales* virtutis cardinalis; c) ut virtutes annexas, quae ad aliquos actus secundarios ordinantur et quodammodo non totam vim virtutis principalis habent, et hae virtutes vocantur *potentiales*, eo modo, quo vegetativum et sensitivum vocantur partes animae rationalis (*S. Thom.* 2, 2, q. 48).

§ 2. DE VIRTUTUM CONEXIONE.

THESIS XXI.

132. Virtutes morales, quae ad communem usum pertinent, ita inter se cohaerent, ut una sine aliis in statu perfecto haberi nequeat.

(*S. Thom.* 1, 2, q. 65, a. 1; De virtutibus cardinal. a. 2.)

St. Q. Imperfecta dicitur aliqua virtus, vel quia consistit in mera aliqua inclinatione naturali ad certum genus bonorum operum, v. g. ad liberalitatem, quae alicui vi indolis insita est, vel, si sit virtus acquisita, quia est in statu inchoativo et dispositio infirma, quae non tribuit facultatem omnia impedi-
menta constanter vincendi.

133. Prob. Virtus perfecta ea est, quae constanter et firmiter in omnibus occasionibus honestum eligit et exsequitur. *Atqui* tali modo una virtus perfecta esse non potest, quin adsint reliquae virtutes ad communem usum necessariae. *Ergo*...

Prob. min. Ante omnia ad perfectam virtutem requiritur perfecta *prudentia*. Nam virtus moralis strictiore sensu est habitus electivus secundum dictamen prudentiae (n. 126, 3). *Atqui* prudentia perfecta esse non potest, quin adsint ceterae virtutes morales in appetitu. Prudentia enim supponit rectam dispositionem appetitus, quia quilibet iudicat, prout affectus est; nec solum supponit appetitum recte dispositum in materia unius virtutis, sed in materia omnium virtutum, quae ad communem usum pertinent. Nam materiae virtutum inter se cohaerent, et actus unius virtutis saepe fit difficilis propter actum alterius. Sic v. g. oboedientia fit saepe difficilis, quia versatur in materia, quae repugnat superbiae, sensualitati, pigritiae, timori etc.; iustitiae saepe pericula oriuntur ex defectu temperantiae (v. g. in adulterio) vel ex avaritia etc. *Iam* nisi in his omnibus appetitus sit recte dispositus, iudicium prudentiae in iis corrumpetur.

Quae diximus, valent de virtutibus, quae habent materias, circa quas exercitium unicuique communiter contingit; non autem de iis, quae hominem perficiunt circa aliquem eminentem statum, v. g. de magnificentia. Nihilominus, qui habet virtutes communes in statu perfecto, etiam habitus virtutum extraordinariorum possidet in potentia propinqua, ita ut eas data occasione modico exercitio sibi acquirat (*S. Thom.* 1, 2, q. 65, a. 1 ad 1).

Obi 1. Supposito etiam, quod intellectus sit perfectus in suis iudiciis de actionum honestate, potest voluntas spernere illa iudicia et malum amplecti. *Atqui* illa perfecta iudicia sunt actus prudentiae. *Ergo* potest haberi prudentia sine virtutibus moralibus in voluntate.

Resp. Dist. mai.: Supposito perfecto intellectus iudicio potest voluntas male agere in uno alterove casu, *conc.*, frequenter et diu, *nego. Conc. min. et dist. cons.:* Potest haberi prudentia imperfecta et inchoativa sine virtutibus in voluntate, *conc.*, prudentia perfecta,

nego. Moraliter fieri non potest, ut voluntas iudicio diu repugnet; vel enim iudicio se conformabit vel idem in suum sensum de-
torquebit.

Obi. 2. Prius non dependet a posteriore. *Atqui* prudentia est prior virtutibus voluntatis. *Ergo* ab iis non dependet.

Resp. Dist. mai.: Id quod simpliciter prius est, non dependet a posteriore, *conc.*, id quod solum secundum quid est prius, *nego.*
Dist. min.: Unum alterumve iudicium prudentiae est prius virtutibus moralibus, *conc.*, ipsa prudentia ut habitus perfectus, *nego.*

§ 3. DE VITIIS.

(*S. Thom. 1, 2, q. 84.*)

134. *Vitium* virtuti contrarie opponitur, et ideo dicta de virtute facile ad illud applicari possunt. Definitur: *habitus operativus malus*, i. e. qui semper est ad malum morale. Sicut in actu malo, ita etiam in vitio distinguenda est entitas positiva et ipsa malitia seu privatio rectitudinis. Obiectum formale vitii, ut est positivum quid, non est ipsa inhonestas obiecti, sed aliqua ratio inferioris boni, quacum malitia conecitur, seu quae caret debito ordine ad rationem.

135. *Vitia numero plura sunt quam virtutes*, nam eidem virtuti plura vitia contrariantur; virtus enim in medio est, a quo per defectum et excessum deviari potest. Ideo etiam non quattuor, sed *septem vitia capitalia distinguuntur.*

Nimirum vitia capitalia vocantur ea, ex quibus alia vitia oriuntur, idque non solum propter accidentalem dispositionem peccantis — nam hic modus originis regulis determinari non potest, cum infinitae sint particulares hominum dispositiones —, sed propter conaturalem habitudinem finium (obiectorum) vitiorum inter se. Vitia capitalia ergo sunt illa, quorum obiecta habent quasdam primarias rationes movendi appetitum, et ita causa sunt, ut alia vitia orientur.

Vitium oritur aut ex inordinata prosecutione boni, aut ex inordinata fuga eiusdem propter malum coniunctum.

Iam bona, quae praecipue *movent* appetitum, sunt: a) *bonum animae*, quod ex sola apprehensione rationem appetibilitatis habet, scilicet excellentia laudis et honoris, et hoc

bonum inordinate appetit *inanis gloria*; b) *bonum corporis*, quod pertinet ad conservationem *individui*, sicut cibus et potus, et hoc inordinate appetit *gula*; c) *bonum corporis*, quod pertinet ad conservationem *speciei*, et hoc inordinate quaerit *luxuria*; d) *bonum exterius*, scilicet divitiae, et hoc inordinate quaerit *avaritia* (*S. Thom. 1, 2, q. 84, a. 4*).

Quod autem quis bonum *fugiat* propter malum coniunctum, potest fieri aut respectu boni proprii aut respectu boni alieni. a) Respectu *boni proprii* hoc fit, quia est coniunctum cum labore, et sic habetur *acedia*, quae est tristitia de bono proprio spirituali propter laborem corporalem adiunctum. *Bonum alienum* inordinate fugitur, quia censetur impeditivum propriae excellentiae, et hoc, b) si sit sine insurrectione ad vindictam, est *invidia*, quae est tristitia de bono alieno, in quantum reputatur impedimentum propriae excellentiae; c) si autem sit cum insurrectione ad vindictam, habetur *ira*. Ad eadem tria vitia pertinet prosecutio mali oppositi, sicut ad quattuor vitia priora pertinet inordinata fuga mali eorum bono contrarii.

136. Quaeri potest, cur *superbia* non numeretur inter vitia capitalia? *Resp.:* *Superbia* est *inordinatus appetitus propriae excellentiae*, et hoc vitium quasi universale non opponitur reliquis vitiis, sed est regina quaedam omnium vitiorum (*S. Gregor M., Moral. l. 31, c. 45*). Nam in *ordine intentionis* superbia est initium omnium vitiorum, quia in omnibus bonis temporalibus acquirendis finis est, ut homo per illa quandam perfectionem singularem et excellentiam habeat. In *ordine executionis* vero primum vitium est avaritia, quia divitiae opportunitatem praebent explendi omnes cupiditates (*S. Thom. 1, 2, q. 84, a. 2; 2, 2, q. 162, a. 8*).

ARTICULUS IV.

DE VIRTUTIBUS CARDINALIBUS IN SPECIE.

§ 1. PRUDENTIA.

(*Arist., Eth. l. 6, c. 5 sqq. S. Thom. 2, 2, q. 47 sqq. Lessius, De iustitia et iure l. 1.*)

137. *Prudentia* definitur ex mente *Aristotelis* (*Eth. l. 6, c. 5*): *recta ratio agibilium*. Dicitur *ratio recta*, quia pru-